

Jodenjagers van de politie in Hengelo ook actief in Borne

Stevine Groenen

“Wees niet onverschillig. Dat is het elfde gebod”

Marian Turski bij de herdenking in Auschwitz, 27 januari 2020

Jodenjagers

In de oorlogsjaren waren twee jodenjagers actief bij de politie in Hengelo. Ze zijn vermoedelijk door hun superieuren gevraagd voor deze functie, die inhield dat ze joden moesten opsporen, oppakken en begeleiden naar Kamp Westerbork. In Hengelo waren dit Johannes Bronsema en Johannes Cornelis Frankevoort, beiden aangesloten bij de NSB. Na de oorlog zijn ze verantwoordelijk gehouden voor de dood van ten minste 24 joodse burgers.

Ook Bornse joden en joden die in Borne ondergedoken zaten, behoorden tot hun slachtoffers. Annette Evertzen en ik deden onderzoek naar de jodenjagers bij de Hengelose politie en schreven er een boek over, dat in april 2020 verschijnt. In dit artikel een korte *preview*.

Fré Cohen

De aanleiding voor het onderzoek ligt in Borne. Daar was in het buitengebied de bekende Amsterdamse kunstenares Fré Cohen ondergedoken bij de familie Zomer. Fré was joods en groeide op in een socialistisch gezin. Ze had voor ze naar Borne kwam al vijftien verschillende onderduikadressen gehad. Om in haar levensonderhoud te voorzien, werkte ze tijdens de onderduik gewoon door. Op 9 juni 1943 deden Johannes Cornelis Frankevoort en een gewone politieagent een inval aan de Deldenerdwarsweg. Ze troffen Fré achter haar teken- en schilderijtafel. Na een korte inspectie bleek haar persoonsbe-

Fré Cohen

wijs ongeldig te zijn en werd ze opgepakt. Kort na haar arrestatie maakte Fré een einde aan haar leven met pillen die ze altijd bij zich droeg. Ze is begraven op de joodse begraafplaats aan de Dennenbosweg in Hengelo. Voor haar is voor het Dorset in Borne een Stolperstein gelegd.

Onderzoek

Niels Bakker, de gemeentearchivaris van Hengelo, vroeg ons nader onderzoek te doen naar de jodenjagers bij de Hengelose politie. We zijn in het Hengelose gemeentearchief en bij het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) in Den Haag op zoek gegaan naar informatie en dat leverde veel nieuwe inzichten op. De rol van de jodenjagers kan

niet worden los gezien van de rol en de houding van het hele Hengelose politiekorps. Geen enkele agent nam ontslag, wel pleegde een aantal agenten stil verzet. Deze politiemannen waarschuwden bijvoorbeeld bij razzia's. Een enkeling had joodse onderduikers in huis. In ons boek wordt dit allemaal uitgebreid beschreven.

Iwan Zilversmit

De tiener Iwan Zilversmit werd op 4 maart 1943 door Bronsema en Frankevoort opgepakt.

Hij woonde in het begin van de bezetting samen met zijn moeder Sofie Strauss in Borne, nadat zijn vader Nathan in 1930 was overleden. Iwan slaagde in 1940 voor zijn MULO-examen aan de Pietmankolkstraat. Een schoolvriend omschreef hem als een heel sympathieke jongen. Iwan werd in 1941 aangenomen in de weverij van Spanjaard. Maar hij was als joodse jongeman niet veilig in het dorp. Door een Duitse vriend werd hij gewaarschuwd: *'As ik oe an mag roadn, zorg daj op tied weg bint.'*

Als één van de eersten werd Iwan door politiemannen opgepakt om tewerkgesteld te worden in Kamp Overbroek. Kort daarna werd hij naar Kamp Westerbork gedeporteerd. Daar wist hij te ontvluchten. Sofie deed er alles aan om de jonge Iwan te laten onderduiken; uiteindelijk lukte het om hem in Hengelo bij de familie Vroom aan de Bornsestraat onder te brengen. Daar werd hij, negentien jaar oud, met geweld gearresteerd door Bronsema en Frankevoort.

Na de oorlog

Johannes Bronsema werd na de oorlog aanvankelijk veroordeeld tot de doodstraf. Later werd de veroordeling omgezet in 20 jaar gevangenisstraf omdat zijn rol niet los kon worden gezien van die van het hele Hengelose politiekorps. Johannes Cornelis Frankevoort was na de oorlog vermist en kreeg bij verstek 20 jaar gevangenisstraf.

Iwan Zilversmit is vermoord in Sobibor. Voor hem ligt een Stolperstein aan de Ennekerdijk. In de lessen aan basisschoolkinderen, een project van de Bornse synagoge, vertellen we elke keer zijn verhaal. In het vertrouwen dat de kinderen het verschil zullen maken en niet onverschillig zullen zijn.

Iwan Zilversmit